

УДК 821.161.2.09

ВЕРТИПОРОХ Оксана Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького
e-mail: vertuporoh@i.ua

АВТОРСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ЖІНОЧОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЇ В РОМАНІ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «СЕСТРА МОЄЇ САМОТНОСТІ»

У статті досліджується авторська рефлексія жіночої екзистенції в романі сучасної української письменниці Галини Тарасюк. Акцентовано на специфіці психологічного дискурсу роману, його оригінальності й актуальності. Доведено, що авторська рефлексія Галини Тарасюк над жіночою екзистенцією однозначно розгортається через гендерний аспект – формування усвідомленої мужності та усвідомленої жіночності. Детально досліджено жіночі образи роману, а особливо образ Олександри Рибенко-Ясінської, котрому притаманна як потужна сила волі, розуму, дієвої енергії, так і підступність, примітивність, цинічність. Зокрема, акцентовано на джерелах кар'єризму героїні, її прагненні до слави, до Вершини, а також над причинами і риторикою невротичного страху, її поступовому самоусвідомленні. Аналізується авторська настанова на соціально-психологічному чинникові деградації, а відтак психологічному саморозвитку героїні. Вказано на те, що ідейно-тематичний аспект роману можна розглядати як розгортання різноманітних проблем: проблеми митця, любові, дружби, буття, справжніх цінностей, екзистенційних мотивів, жіночого буття, проблеми соціуму в період зламу системи. Досліджено також специфіку новелістичної конструкції, форму потоку свідомості, ознаки щоденника, сповіді, імпресіоністичного портретування в романі. Висновується така позиція авторки роману, що жіноче інстинктивне начало має знівелюватися задля тотального самоусвідомлення, духовного саморозвитку, тобто основою реалістичного, об'єктивного аналізу-рефлексії стає національна жіноча душа і Г.Тарасюк заохочує читача до пізнання національного характеру в тій ідеальній проекції, яку сама витворює і пропонує.

***Ключові слова:** авторефлексія, самоусвідомлення, індивідуальне буття, невротичний страх, сповідь, оповідь-монолог, психологічне портретування, потік свідомості.*

Постановка проблеми. Однією з найяскравіших сучасних письменниць України є Галина Тарасюк – член Національної Спілки письменників України, Національної спілки журналістів України, Асоціації українських письменників. Лауреат багатьох престижних міжнародних премій. Кавалер Ордена княгині Ольги, Заслужений працівник культури України. Авторка збірок поезії «Світло джерела», «Сотворіння гнізда», «На трійцю дощ»; прозових книг «Дама останнього лицаря», «Між пеклом і раєм», «Жіночі романи», «Янгол з України», «Храм на болоті», «Мій третій і останній шлюб», «Новели», «Короткий танець на Віденському балу», «Ковчег для метеликів», «Цінь Хуань Гонь», «Гаспид і Маргарита» тощо. Так, роман Г.Тарасюк «Сестра моєї самотності» (1992) у часописі «Буковинський журнал» друкувався під назвою «Смерть – сестра самотності». Сучасну назву отримав у 2008 році після кардинальної переробки авторкою. Перша частина його була опублікована в «Буковинському журналі» (1992 р, ч.2-3) і одразу ж викликала розголос, зокрема в письменницьких колах. Почасті причиною цього стало те, що твір написано на провокативному й цікавому матеріалі, який досконало знає письменниця: життя колег-літераторів, а саме, жінки-літераторки. Як відзначав Л. Пастушенко: «В романі «Смерть – сестра моєї самотності» йдеться про фатальне самоїдство справжнього митця та фальшиву славу агресивної посередності, бо посередність, власне, завжди була для влади ближчою. Це твір поліфонічний, глибокий, тому переказати його неможливо...» [1, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна критика не оминає своєю увагою прозовий доробок письменниці, проте більшість відгуків розпорошено у вітчизняній періодиці (газети «Літературна Україна», «Вечірній Київ», «День», «Доба», «Буковина», «Буковинське віче» та ін.; журнали «Дзвін», «Дніпро», «Березіль») і за своєю формою вони є літературно-критичними есеями, відповідно, не можуть претендувати на наукову вичерпність і достовірність.

Найбільш плідними й ґрунтовними спробами літературознавчого осмислення творчості Галини Тарасюк видаються зауваги Л. Пастушенка [1], Н. Зборовської [2], Є. Кононенко [3], В. Соболя [4], Т. Качак [5], Г. Паламарчук [6;7], Ю. Коваліва [8], Н. Черненко [9]. Вагомий внесок у формування читацьких уподобань та пізнання Г. Тарасюк не лише як автора численних прозових творів, а й самотньої творчої особистості, зробили у своїх рецензіях та інтерв'ю М. Якубовська [10], О. Логвиненко [11; 12], І. Лобовик [13]. Відтак, творчий доробок Г. Тарасюк залишається малодослідженим. Нечисленні публікації, присвячені прозописьму письменниці, на жаль, не розкривають повною мірою всієї складності художньо-естетичних поглядів авторки, не досліджують її засадничих постулатів і творчої лабораторії. Тому виникає потреба повного й усебічного вивчення літературного феномена творчості Г. Тарасюк, своєрідності його художнього вираження, що в українському літературознавстві на сьогодні відсутнє.

Мета статті – дослідити специфіку авторської рефлексії в романі Галини Тарасюк «Сестра моєї самотності».

Виклад основного матеріалу. Роман Галини Тарасюк «Сестра моєї самотності», третє видання якого вийшло друком і який уже здобувся на статус «Книга року – 2009» та премію ім. І. Нечуя-Левицького, ставить проблему митця в іншому ракурсі. Авторка пропонує поглянути на мистецтво й окремо взяту його представницю – талановиту письменницю Ларису Орленко – очима її плагіаторки, подруги-ворога, дружини ЦКівського працівника, Олександри Рибенко-Ясінської. Авторка рефлексує над типом кар'єристки, якій хотілося отримати від життя усі людські блага, а передусім – славу: *«Такі жінки з однаковою пристрасстю, впертістю, ненаситтю і... навіть жорстокою безоглядністю роблять кар'єру, кохають і просто – живуть...»* [14, с. 104].

Потрібно відзначити, що «Сестра моєї самотності» – це роман, що репрезентує відверту сповідь героїні – української письменниці Олександри Рибенко-Ясінської, яка вийшла з минулої радянської епохи, але так і не вписалася в новітню епоху незалежної України: *«Правда, важко повірити, що ми жили тоді, як одна сім'я, у прекрасній країні, де для всіх було одне меню, і спільні рибні четверги! А тепер що робиться?! Одні жирують, а інші бідують! Ти бачила тоді хоч одного бомжа? Чи бурлаку? Чи наркомана? Усі працювали. Був порядок»* [14, с. 256]. Колись вона належала до верхівки радянського суспільства, оскільки була дружиною високопоставленого партійного чиновника, своєрідного «сірого кардинала» в керівництві Компартії України, а потім стала звичайною пенсіонеркою, старою хворою жінкою, що пам'ятає про свій гріх, несе за це свою покуту і водночас шукає істину: *«Я питаю: Боже, що це зі мною? Адже я сто років... ні, ніколи ТАМ не була... Була скрізь, тільки не в храмі... Я не знаю туди дороги. Не відаю, як переступлю поріг, увійду, що робити буду? Боже, не покидай мене, не дай згальбитися у твоєму храмі, приведи мене... до істини, Боже!»* [14, с. 166]. Саме від імені цієї героїні авторка веде розповідь у романі, постійно рефлексуючи над риторикою невротичного страху. Оскільки раптовий злам двох епох призвів до глибшого розуміння світу, психіки людини, внутрішнє індивідуальне життя стало ускладнюватися, ставати суперечливим, а тому авторка робить акцент на конфліктності. Принципово нові акценти трактування жіночого образу виявилися в романі Г. Тарасюк. Письменниця ніби заново реконструює ті чи інші відомі літературні сюжети, наголошуючи в них передусім на психологічних переживаннях жінки, на її індивідуальних рефлексіях. Таким чином, жіноче сприймання, жіночий погляд на речі, врешті, жіночий голос є визначальними в поліфонії твору. Твір, можемо сказати, супроводжує свідоме «повернення» особистості у власну психіку.

Отже, роман написаний у формі відвертої сповіді, у формі поглибленої рефлексії головної героїні – української письменниці Олександри Рибенко-Ясінської: *«Уявляєш, скільки б дали твої воріженьки, аби хоч краєм вуха підслухати одкровення жінки, яка сама себе сотворила – self-made woman, як звучить це англійською з американським акцентом? Або, як звучить це по-нашому: кар'єристки... ..Що ж, довготерпеліві мої співгромадяни, може, й діждетеся. Цілком можливо, що колись, коли мені вже нічого не зостанеться і нічого буде втрачати, я кину вам в очі всю свою правду. Про себе. І, звичайно, про вас. Амінь»* [14, с. 16]. Можемо назвати цей процес «проходженням індивідуальності крізь себе», що є важливим складником самопізнання та самоусвідомлення. Відзначимо, що постать Олександри Рибенко-

Ясінської в романі неординарна. Вона складна й багатопланова. Гідна захоплення винахідливість, сила й послідовність Олександри в реалізації її життєвої філософії («*маленькі секрети великої жінки*» [14, с.10]), які вражають своїм цинізмом і детально виписані головною героїнею. Для «великої жінки» не існує жодних моральних заборон чи перешкод. Вона не знає жалощів і сентиментів, жодних сумнівів: «*Бо в тому, хто сумнівається, сумніваються інші. А хто під сумнівом – той ніколи не стане переможцем*» [14, с.11]. Жінка використовує безпрограшні методи боротьби: підступні, підколотні, шокує оточуючих непередбаченістю: «*Непередбаченість реакції деморалізує ворога, збиває з пантелику*» [14, с.12].

Концептуально вагомим у розкритті естетичного змісту роману є символізм художньої деталі Гора. Власне, її можна ототожнювати з поняттям еволюційного мислення героїні. Цей троп, в основі якого лежить перехід загальної назви у власну, у творі Г.Тарасюк є надзвичайно багатозначним. Спочатку він з'являється в уявному монолозі головної героїні Олександри Рибенко-Ясінської і звернений до її подруги, теж письменниці Лариси Орленко, що яскравим дебютом свого часу увірвалася в літературу, однак її високохудожні твори дисонували з тодішньою ідеологією, а тому доля їхньої авторки виявилася трагічною. Спершу вона перетворилася на алкоголичку, а потім пішла з життя. Звертаючись до мертвої Лори (так Олександра називала подругу), Рибенко-Ясінська наголосила: «*Всі ми – у підніжжі вигаданої ілюзорної Гори, зітканої із райдужних міражів мільйонів мертвих і живих, і не народжених. Всі ми в підніжжі, Лоро!*» [14, с. 16]. В її уяві Гора постає як величезна піраміда, підніжжя якої – це мільйони громадян, живих і мертвих. Олександра прагне опинитися на її вершині. Різними підступними шляхами їй удається дістатися вершини. Героїня використовує всі блага Гори, їздить на чоловічій службовій машині «Чайка», молодий водій прислужує їй, виконуючи всі забаганки: «*Боже правий, що ж його, молодого, здорового парубка тримає біля цього керма, на ролях кучера-посудомийки, хлопчика на побігеньках?! Пішов би на завод, у таксисту... Не піде. Бо і його тримає підніжжя сатанинської примарної Гори!*» [14, с. 17]. Символ Гори у романі Галини Тарасюк прямо пов'язаний з іншим, близьким за змістом символом Вершини: «*Вершини надійно сідлають ті, що повзуть, повзуть, шур-шур-шур... Такі знають ціну і вершинам, і собі – на вершинах*» [14, с. 23]. Вона досягає цих вершин то за допомогою чоловіка, «непоказного професорського нащадка»: «*жінка, яка бажає чогось досягнути в цьому мерзеному, скросному і пошитому на чоловічий котил, світі, повинна вийти заміж. І неабияк, а вдало. Аби за чоловіком почуватися, мов за кам'яною стіною. Щоб мати надійний тил, куди б можна було відповзти з кривавого поля брані, зализати рани, очуматись і з новими силами кинутись на ворога*» [14, с.15], то «*по гандрабатії, мов драбина, Лориній стині: Але ти, спостерігаючи за Лорою, вже тоді знала, відчувала, що добром вона не закінчить. Надто рано допалася до слави. Шугала-літала по під оболонки, а крильця ж бо воском зліплені. Фальшиві! Скоро, ой, скоро: ляп! – і лиш мокре місце*» [14, с.23]. Добравшись неправедним шляхом до Вершини, героїня Галини Тарасюк була горда того, що досягла її: «*Височіш, мов айсберг, холодний, блискучий айсберг в океані пристрастей, що б'ються, запінившись, у твоє крижане підніжжя. Від сьогодні ти сама – вершина. Чусте, ВЕР-ШИ-НА!*» [14, с.65].

Олександра Рибенко-Ясінська прекрасно усвідомлює, що, досягнувши Вершини, вона там довго не затримається, адже дійшла туди нечесним шляхом. Перебування там стало для Олександри початком поразки: вона поволі стала втрачати позитивні людські риси, перетворившись на маленький гвинтик бюрократичної державної машини, складовою якої став чоловік, Станіслав Ясінський, який перейшов на роботу до ЦК Компартії України, де стрімко зробив кар'єру, ставши ідеологом партії, досягнувши Олімпу [12]. Саме психологічне вживання у вмістилище власного життєвого досвіду призводить до того, що лише наприкінці життя героїня зрозуміла безперспективність свого шляху до вершини влади, і тоді перед нею постала дилема, що ж таке ВЛАДА – «*страшна спокуса від Бога чи диявола?!*» [14, с. 28]. Там, на вершині влади, до героїні приходять розуміння, що в житті трапляються речі, на які не поширюються закони жодної з влад. Передусім це стосується таланту, адже перебування на владній вершині не принесло Олександрі натхнення, щастя творчості. Вона швидко зрозуміла, що творче безпліддя можна компенсувати грішми. Знаючи, що її подруга Лора – Лариса Орленко не мала можливості

друкуватися під власним іменем, Олександра Рибенко-Ясінська примусила талановиту письменницю за певну винагороду писати для неї романи, які друкувала під своїм ім'ям, отримуючи схвальні відгуки критики. Так посередність, яка пробилася на вершину Гори, стала класиком, зазнала *«слави талановитого романіста»* [14, с.40].

Авторський акцент на індивідуальних психологічних явищах зумовлює відповідну рецептивну реакцію читача, коли вражають і обурюють жорстокі життєві принципи Олександри більше тому, що викладені жорстко і з викликом: *«Поспішай взяти своє. А твоє – то все, що спроможна загребти. Люди діляться на три категорії: тих, кому треба мало; тих, кому треба багато; тих, які воліють мати все»* [14, с.13]. Спостерігаємо, що сила волі, краса тіла, кмітливість, гострий розум життєвого стратега й тактика – усе це притаманне Олександрі. Але вона прагне влади, слави й багатства. Неважливо, де, коли і як вкоренилося в неї це прагнення. Важливо, що досягти цього можна лише так, як і досягає Олександра. І платить вона за свої підкорені вершини добру ціну: *«Чи ж хтось із вас має зелене поняття, скільки крові, живої гарячої крові коштує успіх, імідж, хоча б імідж (!) вдатливої, везучої людини?! Яким рабським терпінням, зміною хитрості, яким приниженням оплачена приналежність до «вищого світу»? Які сили я трачу, які нерви спалюю тоді, коли ви вилежустесь по своїх норах, пиячите і перемиваєте мені кісточки?»* [14, с.11].

Варто особливо підкреслити, що сам роман «Смерть – сестра моєї самотності» цікавий як живим, бурхливим тлом, так і яскравими зигзагами сюжету, внутрішнім світом героїв, показаним завдяки формі, у якій ведеться оповідь-монолог головної героїні. Цей образ можна назвати рефлексуючим, оскільки героїня самоосмислює власне «я», індивідуалізує творчий процес: *«Хо-хо, літкурочки видихають від задрості! Яка царственість в задумливому погляді глибоких чорних очей! У повороті гладенько зачесаної а la Наталі Гончарова голівки на високій ший! О, твій божественний образ, розтиражований у тисячах екземплярів! ...чом би ї собі не погратися в літературу, коли сам дорогий шановний Леонід Ілліч...»* [14, с. 39-40].

Після катастрофи Олександра починає самоусвідомлюватись, творити себе заново. Осмисливши власний життєвий суб'єктивний досвід, зваживши набутки і втрати, вона своїм гострим розумом вгадує єдино правильний шлях у своїй ситуації. Перед нею знову відкривається Гора, уже інша. Іншими засобами досягається (*«В смиренстві й терпінні – спасіння, спасіння, спасіння»* [14,с.82]), іншої ціни вимагає – вдячності за *«дрібненькі, як мачинки, подарунки»* долі, радості (*«... тиша, але завжди пам'ятай про дні темряви»* [14, с.85]). Щоправда, на шляху до цієї Гори героїні потрібно ще здолати власний егоїзм, гіпертрофовану самозакоханість, задрощі. Лише тоді, коли вони перестануть мати владу над людиною, вона зможе піднятися на «вершину» самоусвідомлення, що призведе до позитивних індивідуальних змін. Таку еволюцію героїні авторка подає досить детально: опис осіннього городу, дачі, де героїня з чоловіком копає картоплю чи просто споглядає світ і міркує, навдивовижу теплий і докладний. Заглиблюючись, рефлексуючи, ніби вгвинчуючись у цей простий природний світ, героїня іншими очима починає дивитися й на себе. Періодичне повернення впродовж монологу на той клаптик землі – як рефрен, що нагадує про одвічні цінності нашого колективного позасвідомого. Це розуміє і сама героїня: *«Відчуваю шкірою її сипкі грудочки, кольке картоплиння, її привітність... Казочка про Антея не бреше. Древні були мудріші за нас і не відгороджувалися від Матері-Землі гудронами-бетонами»* [14, с. 80].

Уже згодом, не без значних підказок автора, читач-реципієнт усвідомлює: попри різні характери й долі, усі жіночі образи в книжці – це обличчя однієї жінки, многоликої і несподіваної. Лариса Кириченко та Олександра Рибенко-Ясінська – лише дві її іпостасі, два вияви: *«Ми – мов сіамські близнята: я тебе і мертву ношу на своїй стині»* [14, с. 163], – чи скаржитись, чи просто констатує Олександра, звертаючись до покійної подруги. І далі: *«Я знаю, ти тут. Ти завжди поряд зі мною. Ти стала моїм сумлінням, моїм сумом, моїм сумнівом. Ти оселилася в моєму тілі, і так ми живемо: дві душі в одному тілі. Чого ти хочеш від мене, Лоро? Навіщо мучиш?»* [14, с. 152]. Авторка недаремно акцентує на цих риторичних запитаннях: доростаючи до усвідомленого існування, рефлексуючи над собою, людина повсякчас ставить їх собі. Олександра Рибенко-Ясінська ще до свого переродження прозріливо обіцяє: *«Цілком можливо, що колись мені вже нічого не зостанеться, я кину вам у вічі всю правду. Про себе. І звичайно, про вас»* [14, с.16].

Відзначимо, що роман Галини Тарасюк – це відверта жіноча сповідь Олександри Рибенко-Ясінської, де головним мотивом є аналіз соціальних і психологічних причин, що призвели її до падіння. У розв'язці роману виходить друком книжка Лариси Орленко, де Олександра постає лише упорядницею, а не автором творів, що були написані подругою для неї, зокрема й відомого роману «Криваві заграви», який приніс славу Рибенко-Ясінській. Ця подія виявляється великим потрясінням для героїні, у неї трапляється серцевий напад. Падаючи на руки чоловіка, у згасаючій свідомості Олександри випливають слова: «*Finita la kommedia... От тільки, здається, ГОЛОВНИЙ РЕЖИСЕР ще не придумав для неї правдивий і справедливий кінець... – Чому ж... Придумав: VINCERE, AUT MORI. TERTIUM NON DATUR*». «ПЕРЕМОГА АБО СМЕРТЬ. ТРЕТЬОГО НЕ ДАНО», – каже хтось тихо, ледве чутно, немовби з позасвіття...» [14, с. 342].

Ю.Ковалів, аналізуючи особливості жіночого письма Галини Тарасюк, наголошував: «Письменниця – тонкий психолог, вона перед своїми персонажами відкриває простір, аби вони через гіркотні сумніви та підозри самі дійшли до розуміння вірогідної істини, потвердили припущення Сімони де Бовуар, що «жінка уважніша, ніж чоловік, до самої себе і до світу» [8, с. 294]. Тобто, жінка здатна глибше й уважніше рефлексувати над власним життєвим досвідом, психологічними аспектами індивідуального буття та над світом загалом.

Галина Тарасюк продовжує цей типологічний ряд жіночих типів, здатних «заскочити» чоловіка непослідовністю поступувань, намірів, здатних дати собі раду без нього в тому чоловічому світі, як це бачимо у романі, де виведено «образ самодостатньої, активної радянської жінки, яка в обхід фемінізму, зате прийнявши правила гри чоловіків, зробила карколомну кар'єру. Героїня була новим, породженим радянською системою і координатами подвійних стандартів», – окреслює І.Яремчук [15, с.14]. Відтворюючи запізніле прозріння героїні, Галина Тарасюк акцентує увагу на проблемі збереження духовних цінностей, наголошує на важливості морально-етичних основ людського буття. Перед трагічним фактом героїня відчувається безпомічною маленькою людиною: «*Н-да, Лоро, на старість я стаю схожою на тебе молоду. Бач, запрагла справедливості, як в Петрівку льоду. Чому? Адже з коліски була вневнена: справедливість – вигадка лінивих невдах і озлоблених лінтюхів, які не здатні побудувати собі нормальне людське життя в умовах конкуренції. Тому й волають правди у Бога, і вимагають від влади гуманного розподілу соціальних благ, і затівають соціалістичні революції, і кров проливають! А в результаті? В результаті виходить ще більша несправедливість*» [14, с. 295].

Принагідно зазначимо, що у фіналі твору має місце ще й «гротескний катарсис» – нове явище в художній системі письменниці, що свідчить про еволюцію її карикатурного принципу відображення дійсності [12]. Героїня роману, що пройшла крізь численні пародійні ситуації (випробування), крізь увесь абсурд і алогізм світу, морально очищується й підноситься. Вона знаходить вищий сенс у незбагненному, відкриває вічні істини, перебуваючи в умовах аномального світу, здобуває внутрішню свободу при зовнішній перемозі. Гротескний катарсис дозволяє письменниці втілити віру в можливість морального відродження людини та людства, у перемогу духовності над злом та ненавистю: «*МИСТЕЦТВО – ВІЧНЕ, ЖИТТЯ – МИНУЩЕ. З відкриття людиною цієї істини почалася цивілізація. Древні вірили, що смерть можна перемогти тільки творчістю, тому й творили “на віки”, на вічність. І не помилилися. Залишилися в ній невмирущими шедеврами... А чим ти, о, Олександро, переможеш неблаганну смерть? Яким шедевром? Лора права, доки ще осталося трохи часу, сідай, дорога, за машинку! Істину сказав Екклезіаст, що від великого знання багато печалі. Та ще більше печалі, мудрий чоловіче, від бажання бути справедливим. Тепер я знаю, Лоро: ніщо нам так тяжко не дається, як справедливість*» [14, с. 290]. Потрібно відзначити, що жіночі персонажі роману Галини Тарасюк перебувають у ситуації тут-і-зараз, що унеможливорює припущення «якби». У перманентній ситуації екзистенційного вибору, мусять самотужки долати життєві перешкоди, не покладаючись на сторонні, зокрема чоловічі сили, часто використовуючи їх на свою користь, адже не мають прихистку для споневіреної душі.

Нагадаємо, що в романі постає романтичний образ письменниці, перейнятої естетичними й національними ідеалами, пошуком творчої есенції, відтак зацькованої

псевдописьменницькими інвективами й «стукацтвом», приреченої до душевної ізоляції і, зрештою, до вибору між подальшим животінням за законами кон'юнктури чи самогубством. Лариса Орленко обирає смерть, сестру своєї самотності, залишаючи свою високопосадову подругу на поталу докорам сумління. Олександрі, якій іще довго-довго грати різноманітні ролі з іншими і з самою собою, ніколи не забути своєї злиденної сестри, яка рокувала її на самотність у світі, більше не здатному на високе [9].

Галину Тарасюк, зауважує Ю. Ковалів, «як і інших письменниць, насамперед цікавить не що відбувається, а як відбувається. Її більше цікавить мовленнєвий аспект, передусім хто і як сказав, яка була реакція на ті чи ті слова, яка виникла інтрига під час інтерпретації неоднозначно висловленої думки, в якій відшукується подвійне семантичне дно, приховане від співбесідника. Образ автора досить тісно пов'язаний з образами героїв іноді здається, ніби вони мають спільний голос» [8, с.6]. Авторка вносить у літературну критику і літературознавство цікаву інтригу, провокує інтелектуальну думку на осмисленням жанрової дифузії, що спостерігається у сучасному письменстві, а відтак відкривається простір для конструктивного діалогу. Як відзначає критика, авторка схильна до семантичної гри поняттями, зважаючи на їхню денотативну неусталеність, що дозволяє розхитати термінологічне тяжіння до однозначності. Експериментальний наратив, стихією якого переповнена письменниця, з неприхованим ентузіазмом використовуючи різні генологічні форми, менш за все дбає про строгу канонічну відповідність. Мова йде про те, що, не приховуючи свого експериментаторського пафосу, письменниця полемізує із традиційною практикою романного наративу, вміє динамізувати його, використовуючи різні композиційні пастки, прийоми колажування та інтертекстуальності, тому її твори вражають ряснотою алюзій, ремінісценцій, вільним переходом від Він-форми до Я-форми – і навпаки. Оповідь від першої особи зазвичай поширена в новелістиці, але письменниця вдало використовує її в романі, немовби відмежувавшись від героїні-наратора, яка самочинно розкриває події із середини оповідного масиву. В одних випадках Галина Тарасюк вдається до традиційного послідовного викладу зображуваних подій, іноді розриваючи їх жанровими вставками, в інших – текст складається зі змонтованих автономних фрагментів ескізного характеру (роздуми, рефлексії, спогади тощо) під різними назвами, скріплених композицією, об'єднаних спільною ідеєю [4].

Художній світ Галини Тарасюк тісно пов'язаний із довкіллям, в якому ще сильні, але вже зужиті патріархальні звичаї й нормативи з настановами експансії, жорстокості, підступу або інертного існування, що викликають у героїнь іронічне, подеколи скептичне ставлення до «чоловічої дійсності», несхильної до плюральних, гармонійних відносин. Письменниця, пропонуючи текст, щоразу відкриває у характерній для неї стильовій манері письма нові зображально-виражальні аспекти, ненастанно випробовує можливості епічного жанру, тому розповіді розгортаються у відмінних аспектах наративу, витворюючи враження поліфонічного мовлення, що має, як пишуть сьогочасні дослідники літератури, гетеродієгетичні ознаки, це не може не позначитися на постатях персонажів, переважна більшість яких сприймається як багатогранна особистість. Усе це зумовлене посиленою авторською рефлексією над проблемами буття жінки в соціумі.

Перебравши на себе маскулітні риси, але лишаячись жіночною, героїня в пошуках життєвої сутності потрапляє в лабіринти спроб і помилок, проте майже ніколи не занепадає духом. Усвідомивши фантомний порив «волі до влади», ефемерність вигаданого нею та поширеного серед сучасників уявлення про «сильну жінку», Олександра врешті-решт в ситуації нереалізованих можливостей занепадає духом, вдається до спонтанних рефлексій та самобичування: *«Камо грядеши, жінко? Куди, жінко, несе тебе і яка сила – чиста... нечиста... нестримна течія життя? По що? За чим? Що жене тебе по цьому світу? Чого тобі бракує? Заради чого падаєш? Задля чого встаси і зводиш муками ДУШУ? Від кого ти, ЖІНКО, – від Бога чи сатани? До кого ти, Жінко, до Бога чи до диявола так поспішала, так поспішаси, забувши, згадавши себе? Ти тільки на півдорозі... До чого? До кого? До себе? До істини? Народу? До України?.. Але чому ти все це на півдорозі, коли закінчується день і життя завершується, чому ти лише на півдорозі? Бо власною смертю вмирає довершений?»* [14, с.

166]. Проте героїня роману, потрапивши в глухий кут екзистенційної ізоляції, не виглядає такою безвідрадно самотньою та спустошеною. Для неї питання куди йти, яким шляхом рухатися тепер, коли світ, у якому вона жила, боролася, перемагала, світ, за законами якого вона існувала, відійшов безповоротно, набуло життєвизначального сенсу. Й Олександра, самоусвідомлюючись, обирає шлях смирення й терпіння – найвищих християнських чеснот, шлях молитви і покути, бо гріхи її великі й непростенні, бо занадто довго служила вона темним силам [5]. З усього вищесказаного випливає висновок, що роман «Сестра моєї самотності» можна розглядати як розгортання різноманітних проблем: митця, любові, дружби, буття, справжніх цінностей, екзистенційних мотивів, жіночого буття, проблеми соціуму в період зламу системи.

Висновки. Підсумовуючи висловлені вище спостереження, можна стверджувати, що роман Галини Тарасюк репрезентує жіночу екзистенцію крізь призму авторської рефлексії і подається як життєпис Олександри Рибенко-Ясінської. Твір побудований у формі монологу-сповіді головної героїні, що подається у двох частинах: перша є історією гріха, друга – історією спокути. Перша частина роману прочитується не тільки як історія життя Великої грішниці, але і як історія смерті Великої праведниці, що підкреслюється кільцевою структурою цієї частини твору – вона розпочинається і закінчується епізодом смерті й поховання Лори, що подаються як акти самоосмислення головної героїні. Друга частина позначена потужним християнським релігійним дискурсом, що оприявнює себе через низку прямих атрибутованих і неатрибутованих цитат, сентенцій, як авторська позиція-настанова тотального самоусвідомлення.

Заголовки-алюзії розширюють межі твору, створюють смислову перспективу, збільшують емоційність тексту, есплікуючись у ньому за допомогою метафоричного або метонімічного значення. Обмеженість і однотипність сюжетного матеріалу зумовлює увагу до відтворення внутрішнього світу людини, її підсвідомих комплексів і поривань. Під обов'язковою агіографічною оболонкою зображуються сильні людські пристрасті, душевні переживання. Подібне психологічне портретування здійснюється специфічними засобами, найперше – шляхом змалювання перипетій і колізій, у які потрапляють героїні роману і в яких акцентується художня значущість морального обличчя персонажа.

Зазначимо, що в аналізованому авторефлексивному романі жінка стає одночасно і об'єктом, і суб'єктом оповіді, яскравим прикладом чого слугують введені у тканину роману «*маленькі секрети великої жінки*», написані головною героїнею. Фактично, актом написання Г.Тарасюк демонструє концепцію авторефлексивного постмодерністського твору, що постає як доволі непростий процес взаємодії письменника з текстом, результатом якого стає народження тексту в безпосередній присутності мислячого читача. Показово, що авторка пропонованого тексту, рефлексуючи над долею героїні, по суті, є персонажем іншого, більшого Тексту. Таким чином, виникає багатовимірний нелінійний твір – гіпертекст, тканина якого наповнюється різними текстовими елементами, психоаналітичними відступами, коментарями, актами поглибленого самоосмислення.

Постать героїні роману Г. Тарасюк, розкриваючись в кількох іпостасях, зумовлює плідний діалог із читачем, ненав'язливо визначаючи шляхи інтерпретації тексту за допомогою псевдомаски (образ Лори), як носія й виразника етноцінностей, та маски (Олександри). Ці два характери створюють докола себе різні світовідчуття, одне – профанне, мертвотне життя в дискурсі примітивних цінностей комуністичного й посткомуністичного суспільства, й інше – сакральне, трансцендентне самоосмислення у духовному світі мистецтва. Жорстко прописані реалістичні епізоди з натуралістичними акцентами з життя – все це витворює наративну поліфонію, засвідчує прагнення письменниці до жанрово-стильового синтезу. Поряд із оголенням прийому при змалюванні потворної сучасності з автологічними публіцистичними, безжальними за змістом перипетіями в її прозових творах з'являються барокові метафори, ритмізовані фрагменти оповіді, що засвідчує одну із специфічних рис авторефлексивного тексту.

Треба сказати, що роман зацікавлює централізмом новелістичної конструкції, формою потоку свідомості героїні, що становить свідоме «повернення» особистості у власну психіку. Текст має теж ознаки щоденника, сповіді, своєрідної цинічної проповіді успіху в нестерпних умовах. Є в романі і його власний прийом – лейтмотив гори-вершини, який становить ідейно-

сюжетну вісь твору, підсилюючи і символізуючи його нарративні аспекти. Сюжетний час згущено до однієї ночі Олександри після смерті Лори та ще однієї ночі клінічної смерті самої Олександри, які акумулюють в собі інтенсивну авторефлексію внутрішнього життя двох жінок на рівні новелістичної опозиції «герой-антигерой» і буття країни в період застою і перебудови, початків української незалежності. Імпресіоністичне портретування, культурологічні асоціативні персональні паралелі, нервово-лаконічний стиль, авторські афоризми – як аспекти авторської рефлексії – в устах героїні поглиблюють новелістичний підтекст.

Отже, дослідження дозволяє ствердити, що українська література на прикладі прози Галини Тарасюк оприявнює духовне й естетичне буття жінки у творах сучасників і репрезентує психологізацію сучасного літературного процесу.

Список використаної літератури

1. Пастушенко Л. Трепанация сучасності (або критичний модернізм Галини Тарасюк – української письменниці) / Л. Пастушенко // Літературна Україна. – 2004. – 4 листопада. – С. 6.
2. Зборовська Н. Реальність суб'єктивності та абсолют тексту /Н. Зборовська // Слово і час. – 1996. – №11–12. – С. 34 – 39.
3. Кононенко Є. Абсурд як творча реальність / Є. Кононенко // Хрещатик. – 2008. – 7 листопада. – С. 12.
4. Соболев В. Сили небесні з тими, з ким правда (Новий роман Галини Тарасюк «Храм на болоті») / В. Соболев // Літ. Україна. – 2008. – 10 квітня. – С. 6.
5. Качак Т. Інтерпретація образу жінки і мотиву суперництва у сучасній жіночій прозі (на матеріалі романів Галини Тарасюк та Ірен Роздобудько) / Тетяна Качак // Акт. проблеми слов'янської філології : [Міжвуз зб. наук. ст.] – К. : ТОВ Вид-во «Аспект-Поліграф», 2008. – Вип. 17. – С. 283–301.
6. Паламарчук Г. Ролі та любов Галини Тарасюк: (Творчість письменниці) / Г. Паламарчук // Вітчизна. – 1996. – №1-2. – С. 118-124.
7. Паламарчук Г. Життя її не щадить і не шкодує для неї пристрастей / Г. Паламарчук // Час–Time. – 1995. – 27 черв. – № 45. – С. 7.
8. Ковалів Ю. Романні експерименти Галини Тарасюк / Ю. Ковалів. – Тарасюк Галина. Трепанация : Літературознавчі праці, рецензії, відгуки. Роздуми, інтерв'ю. – Бровари : Відродження, 2006. – С. 287–294.
9. Черненко Н. Посмішка Джоконди і вищир хижака / Н. Черненко // Вітчизна. – 1993. – № 7–8. – С. 119 – 121.
10. Якубовська М. Епоха лицарства ще не минає: Твори Г. Тарасюк / М. Якубовська // Літературна Україна. – 2005. – 10 лютого. – С. 6.
11. Логвиненко О. Галина Тарасюк. Ми не письменники – ми біль / О. Логвиненко // Вітчизна. – 2000. – № 1-2. – С. 146-149.
12. Логвиненко О. «Г. Тарасюк: Література зруйнувала мені життя» / О. Логвиненко // Літературна Україна. – 2008. – 30 жовтня. – С. 6.
13. Лобовик І. У пошуках сенсу людського буття: (Ескіз до творчого портрета Г.Тарасюк) / І.Лобовик // Демократична Україна. – 2005. – 2 березня.
14. Тарасюк Г. Т. Сестра моєї самотності / Г.Т.Тарасюк. – К.: «Освіта України», 2010. – 322 с.
15. Яремчук І. Доторк сойчиного крила: Франкова присутність у художній прозі Г. Тарасюк / І. Яремчук // Літературна Україна. – 2006. – 29 червня. – С. 12 – 14.

References

1. Pastushenko, L. (2004). Trepanation of modernity (or critical modernism of Galyna Tarasiuk as Ukrainian writer). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)*, Nov 4, 6 (in Ukr.)
2. Zborovska, N. (1996). The reality of subjectivity and the absolute of text. *Slovo i chas (Word and time)*, 11 – 12, 34 – 39 (in Ukr.)
3. Kononenko, Ye. (2008). Absurdity as literary reality. *Khreshchatyk (Khreshchatyk)*, Nov 7, 12. (in Ukr.)
4. Sobol, V. (2008). The forces of heavens to those with whom the truth is (Galyna Tarasiuk's new novel "The temple in the swamp"). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)*, Apr 10, 6. (in Ukr.)
5. Kachack, T. (2008). Interpretation of female image and rivalry motif in the modern feminine prose (on the material of Galyna Tarasiuk's and Iren Rozdobudko's novels). *Akt. problemy slov'ianskoi filolohii (Actual problems of Slavic philology)*, 17, 283 – 301. (in Ukr.)
6. Palamarchuk, G. (1996). Galyna Tarasiuk's functions and love (Literary works of the writer). *Vitchyzna (Motherland)*, 1 – 2, 118 – 124. (in Ukr.)
7. Palamarchuk, G. (1995). "Life doesn't spare her and passions for her", *Chas-Time (Time-Time)*, 45, 7. (in Ukr.)
8. Kovaliv, Yu. (2006). Galyna Tarasiuk's novel experiments. *Galyna Tarasiuk. Trepanation: literary studies, recensions, reviews. Reflections, interviews*. Brovary: Renaissance, 287 – 294. (in Ukr.)
9. Chernenko, N. (1993). Gioconda smile and predator's grin. *Vitchyzna (Motherland)*, 7 – 8, 119 – 121. (in Ukr.)
10. Yackubovska, M. (2005). Epoch of chivalry doesn't finish yet: Galyna Tarasiuk's literary works. *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)*, Feb 10, 6. (in Ukr.)

11. Logvynenko, O. (2000). Galyna Tarasiuk: We are not writers but pain. *Vitchyzna (Motherland)*, 1 – 2, 146 – 149. (in Ukr.)
12. Logvynenko, O. (2008). Galyna Tarasiuk: Literature has ruined my life”. *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)*, Oct 30, 6. (in Ukr.)
13. Lobovyk, I. (2005). In search of human being sense (Sketch to Galyna Tarasiuk’s literary portrait). *Demokratychna Ukraina (Democratic Ukraine)*, Mar 2. (in Ukr.)
14. Tarasiuk, G. (2010). *Sister of my solitude*. Kyiv: Education of Ukraine. (in Ukr.)
15. Yaremchuck, I. (2006). Touch of jay’s wing: Franko’s presence in Galyna Tarasiuk’s literary prose. *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)*, Jun 29, 12 – 14. (in Ukr.)

VERTYPOROKH Oksana Volodymyrivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature and comparative studies Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

e-mail: vertyporoh@i.ua

AUTHOR’S AUTOREFLEXION OF THE FEMALE EXISTENCE IN GALYNA TARASIUK’S NOVEL “SISTER OF MY SOLITUDE”

Abstract. Introduction. *Galyna Tarasiuk as a member of the National Writers’ Union of Ukraine, National Journalists’ Union of Ukraine and Association of the Ukrainian writers, a winner of many prestigious international awards is one of the brightest modern writers of Ukraine. She is the author of the prosaic books “Lady of the last knight”, “Between hell and paradise”, “Feminine novels”, “Angel from Ukraine”, “The temple in the swamp”, “Short dance at Viennese ball”, “Ark for butterflies”, “Chin Chuan Gong”, “Gasped and Margarita” etc. Galyna Tarasiuk’s novel “Sister of my solitude” (1992nd) the third edition of which published and overcome “Book of the Year – 2009” and award named after Ivan Nechuy-Levytsky presents artist’s problem in the original aspect. The writer reflects on careerist woman type which wished to receive all human goods first glory from life. Then presented in the novel heroine’s frank confession proves the total author’s reflection on problems of the female existence.*

Purpose is studying of the author’s reflexion specificity in Galyna Tarasiuk’s novel “Sister of my solitude”.

Methods: psychoanalytical (for studying psychosemantics of the novel images to reveal author’s reflexion specificity) and hermeneutic (for analysis of the semantic levels of the literary work).

Results: First, Galyna Tarasiuk’s novel represents female existence through the author’s reflexion. Constructed as main character’s monologue-confession it’s proposed in two parts. The first as history of sin and the second as history of penance are acts of the main character’s self-reflection. The second part is marked by the powerful Christian religious discourse revealed itself through the number of straight attributive and non-attributive citations and sentences, as author’s position-order of total self-awareness.

Second, in the analyzed autoreflexive novel female is object and at the same time subject demonstrating conception of the autoreflexive postmodern literary work. It’s significant that reflecting on heroine’s fate author of the proposed text is essentially the character of the other, larger Text. Accordingly non-linear multidimensional literary work as hypertext appears. Its canvas is full of different textual elements, psychoanalytical retreats, comments and acts of profound self-reflection.

Third, the novel evokes interest by centralism of the novelistic construction, form of heroine’s stream of consciousness and dairy form being conscious personality’s “return” into own psyche. Impressionistic portraying, cultural associative characters’ parallels, nervous-laconic style, author’s aphorisms as aspects of author’s reflexion by heroine’s mouth deepen novelistic subject.

It follows that novel “Sister of my solitude” can be regarded as unfolding of different problems such as artist’s, love, friendship, being, true values, existential motifs, female being, society at the time of system break problems.

Originality of the research deals with the first complex studying of the features of author’s reflexion on the female existence in the novel “Sister of my solitude” written by Galyna Tarasiuk as the modern Ukrainian writer.

Conclusion. The research allows to state the Ukrainian literature on the example of Galyna Tarasiuk’s prose reveals spiritual and esthetic female being in modern literary works and represents psychologisation of the modern literary process. The study certifies possibility and prospect of studying of postmodern autoreflexive text variations to different conceptions of author’s self.

Одержано редакцією 05.10.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015